

Kansen en risico's van beeldbegeleiding

Stagebegeleiding met foto en film

Leerkrachten en pabodocenten die stagiaires begeleiden, kunnen gebruikmaken van beeldmateriaal (foto en film). Hoe benut je beeld in dienst van de ontwikkeling van vakmanschap? En hoe voorkom je dat door het gebruik van beeld het zelfvertrouwen van de aanstaande leerkracht juist afneemt?

Marijke Bouwhuis

is hogeschooldocent Nederlands en beeldbegeleider op de HAN Pabo in Nijmegen

Vincent Klabbers

werkt als hogeschooldocent Rekenen & Wiskunde en als beeldbegeleider op Hogeschool De Kempel in Helmond

'Kon ik het haar maar laten zien!' en 'Ik heb hem al vaker gezegd wat hij anders zou moeten doen, maar het lijkt niet binnen te komen.' Dit zijn enkele opmerkingen van stagebegeleiders van studenten van de lerarenopleiding. Met de digitale middelen van dit moment lijkt niets meer in de weg te staan om foto en film in te zetten bij de begeleiding van studenten. Dit artikel is bedoeld om leerkrachten en pabodocenten die stagiaires begeleiden, een handreiking te geven bij het gebruik van beeldmateriaal bij stagebegeleiding.

Kantelpunten

Beeldbegeleiding vraagt om afwegingen, zowel over de vorm als over de inhoud van je begeleiding. Het is meer dan het tonen van beelden en het wijzen op alternatieven. Beeldbegeleiding houdt in dat je als begeleider voortdurend afwegingen maakt. Kies je voor foto of film? Welke momenten verdienen aandacht? Focus je op totaaloverzicht of op close-up? Wie kiest de beelden bij het gesprek? In welke volgorde komen de beelden aan bod? De afwegingen die je maakt, noemen we kan-

Vincent Klabbers

telpunten. Het zijn afwegingen die bepalend zijn voor de kwaliteit van een gesprek met beeld (de punten kunnen positief of juist negatief uitvallen, afhankelijk van welke keuze je hierin maakt als beeldbegeleider).

Dit artikel behandelt de zes belangrijkste kantelpunten voor een begeleidingsgesprek met beeldmateriaal:

- eigenaarschap;
- competentiegevoel;
- focussen;
- patronen;
- activeren/compenseren;
- begeleiden/beoordelen.

Aandacht voor deze kantelpunten kan de gesprekskwaliteit verhogen. Van deze kantelpunten is ook een kijkwijzer gemaakt, die je kunt gebruiken ter voorbereiding van de beeldbegeleiding, dus voordat je als stagebegeleider korte opnames of foto's gaat maken van een student gedurende de les.

Eigenaarschap

We vergelijken twee foto's. Op foto 1 (linksonder) wijst de begeleider op de iPad: hij heeft het initiatief en is aan het woord. De student daarentegen heeft zijn armen over elkaar en met gesloten mond en een blos op zijn wangen bekijkt en beluistert hij het tafereel. Foto 3 (rechtsonder) toont de student die vertelt en aanwijst wat hij ziet. Zijn wenkbrauwen staan nu anders dan op de eerste foto: hij is actief

en komt krachtig over, terwijl de begeleider luistert en lijkt te genieten van de actie van de student. De student is hier eigenaar van zijn eigen leerproces.

Het verschil tussen het leereffect van de twee foto's is essentieel, terwijl de interventies die het verschil maken relatief klein zijn. Op de eerste foto toont de begeleider zich gedreven om de student te laten zien wat hij als toeschouwer al heeft gezien. Het gevaar is aanwezig dat de begeleider meer zegt dan de student kan omzetten in nieuw handelen. Op foto 3 heeft de begeleider zijn eigen inzichten geparkeerd. Hij toont zijn opname van de stageles, stelt een vraag en laat een stilte vallen. Een echte vraag geeft recht op denktijd. De begeleider zei: 'Deze foto heb ik gemaakt tijdens jouw les. Bekijk hem op je gemak en vertel eens wat je ziet dat voor jou belangrijk is.' Luister zonder oordeel.

Competentiegevoel

Het nagesprek kan beginnen met het geven van ruimte aan de eerste reactie van de student. De student krijgt nu foto 2 (midden) te zien. Zichtbaar is een op het oog goed verlopende lessituatie, die bij de student onmiddellijk een glimlach op het gezicht brengt. Het is de moeite waard de student in zijn goede gevoel te bevestigen, met een reactie als: 'Ik zie een glimlach op je gezicht. Wat zie je allemaal op de foto?' Die eerste zin is belangrijker dan je denkt. Het helpt de student om zich bewust te zijn van zijn eigen goede gevoel en dat maakt hem sterker.

Beeldbegeleiding vraagt om afwegingen over vorm en inhoud

De studente kijkt naar een 'totaalshot'
van haar les

Dat is zeker het geval wanneer de student weet welk vakmanschap hij heeft ingezet.

Hij vertelt: 'Ik zie dat ik een goed contact heb met Angelique (meisje in het roze shirt) en ook dat de kinderen allemaal hard aan het werk zijn. Er hangt een goede sfeer en ze accepteren mij als leerkracht.'

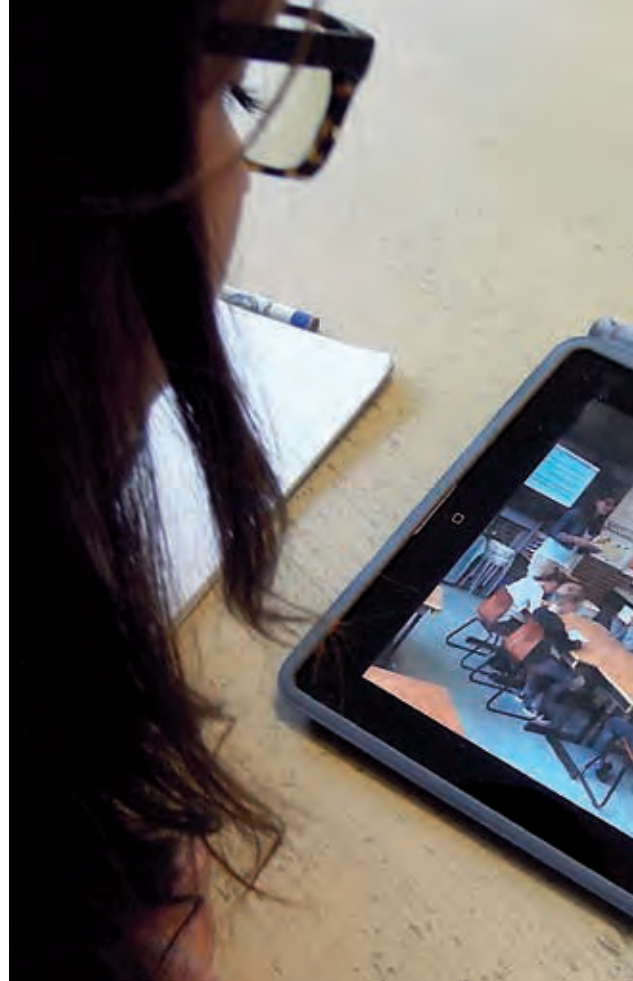
De begeleider bevestigt wat de student zegt, niet om het gezellig te houden, maar omdat wat hij zegt, klopt. Wat deugt, mag gezegd worden en dit vormt een sterke basis voor persoonlijke groei.

De begeleider had het gesprek ook anders kunnen beginnen met minder stilte door de aandacht direct te richten op die ene leerling aan de linkerzijde van de foto. Dit meisje is kennelijk met haar aandacht met heel andere dingen bezig is.

Focussen

De studente op de foto hiernaast kijkt naar een totaalshot van haar les. Wat is er veel te zien. De interactie tussen de kinderen, haar eigen houding voor de groep, de opstelling van de tafels en stoelen, het bordgebruik en nog veel meer. En dan gaat het hier nog om een foto. Een filmfragment bevat veel meer informatie.

Iedere begeleider weet dat je als observant achter in de klas dikwijls te veel aandachtspunten voorbij ziet komen. Je wilt ze graag allemaal bespreken, maar het is niet effectief om dat ook te doen. Een beeldbegeleider kiest met zorg een of meerdere beelden uit. Die passen zo veel mogelijk bij de leerwens van de student. In het gesprek zorgt de begeleider voor het focussen van de aandacht. Hij geeft de student ruimte om te bepalen welk aspect van zijn vakmanschap nu aandacht moet krijgen. De begeleider toont het beeld en stelt een vraag. 'Wat zie je in het beeld dat je graag wilt bespreken?' Zo zorg je ervoor dat het gesprek start met een onderwerp dat voor de student belangrijk is. Begin met het gekozen onderwerp. In je achterhoofd stel je jezelf de vraag of er nog een onderwerp besproken kan worden. Schat draagkracht en motivatie in. Focussen op één aspect van het vakmanschap is de eerste stap in het gesprek. Benoem de gemaakte keuze en laat dit kiezen en formuleren bij voorkeur over aan de student. Van hieruit kijk je samen naar het beeld. Kijk liever driemaal naar hetzelfde fragment van een minuut dan eenmaal naar een veel langer frag-

ment. Streef naar diepgang. Focus op de verbale en non-verbale uitingen van de student en leerlingen en ga op zoek naar de wisselwerking tussen beiden. Beeldbegeleiders spreken van 'klein kijken' of 'micro-analyse'. Je kunt dit leren door te oefenen. In de basisopleiding beeldbegeleiding is het maken van micro-analyses een wezenlijk onderdeel.

Patronen

De studente formuleert als leerwens het creëren van een positieve sfeer in de groep. Een van de vaardigheden die ze zich eigen wil maken is 'het geven van complimenten'. Soms lukt het al, vertelt de student, maar ze heeft het gevoel dat ze kansen laat liggen. In de opname is inderdaad te zien dat de student af en toe al een vluchtig compliment geeft aan de leerlingen. Een mooi startpunt voor de begeleiding.

Een beeldbegeleider is op zoek naar krachtige momenten om vast te leggen in de vorm van beeld. De student kan van daaruit zijn kernkwaliteiten benoemen en verdiepen. Het (her)kennen van eigen patronen is nodig om een bewust bekwame leerkracht te worden. Soms zie je weinig van het gewenste gedrag terug in de beelden. Als beeldbegeleider ga je dan op zoek naar dat éne kleine moment waarop het gewenste gedrag wél zichtbaar is en vergroot je dit beeld uit.

Laat de student benoemen wat hij denkt, voelt en wil op het moment waarop hij bijvoorbeeld

Studenten worden begeleid in hun ontwikkeling naar startbekwame leerkracht

Vincent Klabbers

een compliment geeft. Ook kan hij nadenken over het effect van zijn gedrag op de leerlingen (perspectiefwisseling): Wat denken, voelen en willen de leerlingen na zo'n compliment? Daarna wordt de verbreding gezocht: 'Sommige kinderen hebben méér van je nodig: hoe zou je dit compliment nog effectiever kunnen maken?'

Bespreek geen incidenten zoals 'de schriften lagen niet klaar' en 'je stond met de rug naar de groep'. Zolang dat niet het dagelijkse patroon is, zijn dergelijke incidenten niet interessant en het bespreken ervan kan het zelfvertrouwen van de student ondermijnen. Wie beelden uitzoekt die relevant zijn voor de leerwens van de student, moet zich richten op de patronen, niet op de incidenten.

Activeren / Compenseren

In een begeleidingsgesprek betekent 'activeren' dat je de ander actief laat nadenken over de ontwikkeling van het eigen vakmanschap. Dit kan non-verbaal gebeuren door bijvoorbeeld te knikken of te hummen wanneer de student aan het woord is. Ook een stilte laten vallen kan activerend werken. Met een vraag of een opmerking kun je op een verbale manier activeren. Iedere stagebegeleider kent ook de momenten waarop je vragen stelt zonder dat dit leidt tot een mooi leergesprek. Het kan dan wenselijk zijn om het activeren tijdelijk in te wisselen voor compenseren. Dit is het geven van informatie door de begeleider. Soms is compenseren een

voorwaarde om nieuwe denkstappen te kunnen maken. Wanneer je dit opmerkt, kun je het benoemen en een voorstel doen: 'Vind je het nu fijn als ik uitleg geef?' Sommige studenten zijn erg afwachtend. Beeldbegeleiding kan ze activeren: wat is jouw gedrag en wat voor effect heeft dat op de leerlingen? Studenten merken dat ze medeverantwoordelijk zijn voor de ontwikkeling van de leerlingen.

Begeleiden / Beoordelen

Studenten worden begeleid in hun ontwikkeling naar startbekwame leerkracht. Tevens worden ze beoordeeld op het wel of niet bereiken van de eindtermen van hun opleiding.

Voor de ontwikkeling van de student is een uitdagende, maar ook veilige leeromgeving nodig. Een vertrouwde relatie met de begeleiders (vanuit stageschool en opleiding) is daarbij de basis. Studenten zijn zich er terdege van bewust dat hun begeleider vaak ook hun beoordelaar is. Meestal levert deze dubbelrol geen problemen op, maar er zijn situaties, zoals bij onvoldoende groei van de student of gebrekkig onderling contact, dat dit voor alle partijen complex is. Op dat moment moeten de rollen duidelijk uit elkaar gehaald worden en door twee personen worden uitgevoerd: een stagebegeleider die beoordeelt en een onafhankelijke beeldbegeleider die de student begeleidt.

Over kansen en risico's

'Een beeld zegt meer dan duizend woorden.' Deze uitspraak wordt vaak gebruikt om aan te geven dat we meer moeten gaan werken met beeldmateriaal. Dat is prachtig, maar juist omdat de kracht van beelden zo groot is, pleiten wij voor professionalisering van de stagebegeleiders in het gebruik van beelden. Beelden kunnen een stagiair in zijn kracht zetten en inspireren. De kantelpunten maken dit goed zichtbaar. We ronden af met de stelling dat goede beeldbegeleiding van stagiaires veel kan bijdragen aan kwaliteitsverbetering van het onderwijs nu én in de toekomst. ●

📄 Zelf aan de slag met beeldbegeleiding? Een overzicht van de verschillende kantelpunten en een korte uitleg is te downloaden van de website van JSW: www.jsw-online.nl

LITERA TUUR!

- Korthagen, F. & Lagerwerf, B. (2008). *Leren van binnenuit: Onderwijsontwikkeling in een nieuwe tijd*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.